

Torchynskij M. M. Etnokulture Bedeutung der Namen eigener Beachtenswerter abfassender Anteil der Bedeutung onims spukt kultivierter Bestandteil, d.h. Band des Namens eigener mit Kultur des Volkes, daß sie schuf. Höchst ausdrucksvoll er bekundet in proprialle Einem, die für bestimmter Volk spruken bestimmender. Vor allem dieser antroponims, myphonims und ideonims, selten – toponims und kosmonims, episodenhaf – pragmatonims und ergonims.
Key words: anthroponym, ethnic group, culture.

УДК 81.367.7

Анна Домбровська-Камінська (Варшава)

ОСОБОВІ НАЗВИ У ВАРШАВСЬКІЙ ПОВІСТІ СТЕФАНА В'ЄХЕЦЬКОГО „КАФЕ „ПІД МІНОГОЮ”

У статі здійснено аналіз більше 80 особових назв, головним чином імен і прізвищ, які вживаються у повісті „Кафе „Під Міногою” Стефана В'єхецького. Формування онімікону повісті С. В'єхецького пов'язане зі специфічною будовою особових власних назв. Характеристика цих антропонімів була здійснена насамперед з урахуванням словотвірних гіпокористичних форм та діалектних елементів, що запрезентовані в іменах і прізвищах, наприклад, форми типу: Цваняк, Пізулощак, які підсилюють експресію тексту.

Ключові слова: особова назва, літературна ономастика, онімізація, локальна функція.

Сьогоднішня стаття присвячена проблематиці особових власних назв у літературному творі. Цим питанням займається літературна ономастика. Коли йдеться про польські дослідження, то серед інших слід назвати праці Ч. Косиля, О. Вільконя, Е. Жетельської-Фелешко,

І. Сарновської. Спробу визначення та упорядкування функції власних назв у межах літературного твору порушив К. Римут [Rymut: 15-19]. Автор стверджує, що в польській ономастиці найчастіше використовується таксономія функцій власних назв, запропонована О. Вільконом, у якій встановлено, що власні назви виконують у літературі такі функції: локалізаційну (в часі та просторі), соціологічну, алюзійну, змістову та експресивну. Інші ономасти збагатили цю класифікацію ще іншими функціями: символічною, дидактичною, поетичною і оцінною.

У статті розкривасмо специфіку особових назв у літературному творі на прикладі „Кафе „Під Міногою” (1947) Стефана В'ехецького (відомого під псевдонімом Андрій В'єх).

Дія аналізованої повісті відбувається у період гітлерівської окупації і першого повоєнного десятиліття. Автор є відвертим і гарячим прихильником Варшави, в якій він народився. Письменник почав писати спершу як фельетоніст, потім – кореспондент у популярних варшавських газетах (і не лише). Здобутий таким чином досвід письменника виявився цінним для повісті „Кафе Під Міногою”, а її персонажі побили всі рекорди популярності. За повістю В'єха у 1959 р. було знято фільм.

У поданій статті з власних особових назв я розгляну лише імена та прізвища і за ономастичною традицією проаналізую їх у формі квазі-словника.

Повість „Кафе „Під Міногою” С. В'ехецького вперше була опублікована в 1947 р. у видавництві „Іскри” з ілюстраціями Ю. Заруби. Усі цитати з тексту взято з видання 1957 року. З тексту повісті вибрано лише літературні особові назви, тоді як автентичні особові назви (прізвища і псевдоніми історичних постатей, напр. *посол Ліпський, голова сейму Бек, Радослав*) в цьому аналізі не використано. Особові назви, вжиті у повісті, поділено на імена, прізвища та прізвиська. Однак це виявилось неспіввідносним із задумом автора, бо таким чином був би знівельованим наявний тут комічний ефект. Стилістичний контраст імені та прізвища – це лише одне з джерел комізму у В'єха. Отже, я використала поділ антропонімів за їх локалізаційною функцією на: а) мешканців Запічка і постійних відвідувачів „Кафе „Під Міногою”; б) осіб з інших частин Варшава, які спорадично стикаються з головними героями; в) мешканців Козо-

дубки з-під Кракова. Вибраний матеріал впорядковано так: першою подано ту форму власної назви, яка найчастіше вживається у творі, потім варіант офіційний, а після цього і вживаність прізвища у джерелах, скорочення яких додаються.

а) Чоловіки:

Костянтин Ангелик – власник кафе. Прізвище фіксують SNUP (469), SNWO (519), SEMOT. Воно походить від апелятива *ангелик*, який у процесі онімізації став власною назвою.

Джумбо Джонсон, або *Шувакс*, або *Емалія (Емілія) Чорномордик* (несправжнє ім'я і прізвище, якими він користувався, боячись репресій окупанта). Крім власної назви англійського походження, як прізвисько особи вживається назва пасти для взуття, і утворена компанією із Запівка нова особова назва. У ній же тенденційно перифразовано ім'я *Емілія* – *Емалія* (рід тривкої емалі на посуді або фарба) й утворено для негра значуще прізвище з експресивним забарвленням *Чорномордик*.

Давид Капелан – майстер живопису. Прізвище подане у SNUP (303), SNWO (266), SSEMO, воно походить від апелятива *капелан*. У результаті онімізації він став власною відапелятивною назвою.

Манюс Китаєць – таксист і постійний відвідувач кафе. Прізвисько неавтентичне, не фіксується в жодному з використаних джерел. Китаєць у російській мові – це *китаєць*. Ім'я *Мар'ян* у тексті виступає рідко, найчастіше знаходимо його у гіпокористичній формі (*Манюсь*, *Манек*).

Целестин Конфїтеор – приятель пана Ангелика і власник похоронного бюро. Прізвище неавтентичне, його не фіксує жодне із джерел. У латинській мові перше значення дієслова *confiteor*, *confiteri*, *confessus sum* означає *сповідаюся*, *визнаю*. Етимологічно ім'я *Целестин* пов'язується з лат. *caelum*, тобто *небо*. Отже, в цьому криється ефект комізму, беручи до уваги професію носія прізвища (директор похоронного бюро).

Мацусь Мавна – постійний відвідувач кафе і мешканець Старого Міста. Прізвище вжито SNUP (3), SNWO (7), SEMOT, і походить воно від апелятива *мавна*, який у результаті онімізації став власною назвою. У тексті найчастіше вживаються гіпокористичні форми імені *Вацлав*: *Вацук*, *Вацусь*, *Вацухна*.

Мецьо Пігулоцак (Мечислав Пігуловський) – постійний відвідувач кафе і мешканець Старого Міста. Прізвище лише один раз вжито у

формі *Пігуловський*. Його засвідчують SNUP (25), а також SNWO (36). Утворена за зразком мазовецьких лексичних формацій з *-ак* (пор. *swaniak, sztywniak*) особова назва *Пігулоцак* служить характеристикою персонажа. У тексті ім'я подається переважно у демінутивній формі (*Мецьо*) і лише один раз як *Мечислав*.

Стасик Піскорчак (*Станіслав Піскорський*) – постійний відвідувач кафе і мешканець Старого Міста. Прізвище фіксують SNUP (1890), SNWO (3693), SEMOT. Його ім'я в тексті найчастіше виступає у демінутивній формі: *Стасек, Стасюхна*, спорадично як *Станіслав*. *Піскорчак* має брата, з прізвищем *Шмая*, однак разом їх іменують *брати Піскорське, Піскорчаки* (замість *Піскорські*). Родинна назва (*брати Пісорське* з давнім закінченням Знах. множ. *-е* вказує на нерозвинуту ще категорію чоловічо-особового типу. Такі записи мали місце у чоловічих прізвищах на *-ський* у минулому (напр., у XVI ст.), хоча їх виявляють і пізніше [Wolnicz-Pawlowska, Szulowska 1998: 243].

Владек Ручка – наречений Сабіни і таксист. Прізвище зафіксоване в SNUP (4630), SNWO (3823) і SEMOT. Воно походить від загальної назви *ручка*, яка шляхом онімізації стала власною назвою. У тексті вживається найчастіше в демінутивній формі: *Владислав; Владек*.

Вавжинець Смітюшка – співвласник концесії, яку надано кафе. Прізвище неавтентичне, не подається в жодному з відомих джерел. *Смітюшка, посмітюшка* вживає для називання чубатого жайворонка (птаха).

Жінки:

Серафима Ангелкова – за біблійною традицією, один з ангельських хорів творив Серафими. У цьому зіставленні бачимо синонімічний жарт автора [Butler: 44], який пов'язаний з прізвищем героїні, утвореним від прізвища чоловіка (*-ова*), що підкреслює незвичайну терпеливість і поблажливість дружини власника „Кафе „Під Міноєю”. Комізм В'єха заключається в тому, що героїня наділена винятково гучним голосом.

Аполонія Каралюх – домашня робітниця Ганса Грушки. Прізвище, зафіксоване в SNUP (155), SNWO (176) і походить від апелатива *каралюх* („тарган”), який у процесі онімізації став власною назвою. В цьому криється стилістичний контраст імені і прізвища. Ім'я *Аполонія* означало первісно „та, яка належить Апполонію”, який опікується музами. Слід згадати, що пані Каралюх важила близько 150 кг.

Найвідоміша в 20-30-х рр. ХХ ст. Аполонія – це велика зірка Голівуду, артистка Поля Негрі (власне Аполонія Халупець). У тексті вживається також у гіпокористичному варіанті: *Польця*. Ця постать іменується ще маритонімним іменем і прізвищем – *Янова, Каралюхова*; коли Юмбо одружувався, він взяв собі ім'я Ян і родове прізвище своєї нареченої.

Фіалка – господиня, яка здавала кімнату редакторові. Ми не знаємо її імені, а прізвище занотоване у SNUP (1059), SNWO (2804) і SEMOT. Воно походить від апелятива *фіалка*, який шляхом онімізації став власною назвою. У тексті виявляємо також маритонімну форму: *Фіалкова*. Прізвище за першим чоловіком *Кітвасинська* – ця особова назва неавтентична, вона не вживається у вивчених джерелах. Прізвище асоціюється з дієсловом *kitwasić się* („комплексувати”, „догано почуватися”), напевно, через дуже плутане уявлення панею її матрионального пережиття (трьох чоловіків).

Пицулковська – дружина шевця і сусідка родини Ангеліків. Прізвище зафіксоване в SNUP (1381), SNWO (2445) і походить від польського апелятива *pszczółka* („бджілка”), який шляхом онімізації став власною назвою.

Геновефа Репальська – співвласниця концесії закладу „Кафе „Під Міногою”. Прізвище зафіксоване в SNUP (33), SNWO (84) і SEMOT, воно походить від польського апелятива *rypać*, тобто „бити, кидати, скрипіти” (ETSNP). Ім'я *Геновефа* було дуже популярним у 20-30-х рр. ХХ ст.; нині абсолютно не модне (див. SIM).

Сабця (Сабіна) – вихованка родини Ангеліків, буфетниця й офіціантка в кафе, наречена Владка. Сьогодні це популярне ім'я, носіями його є 74251 полька (SIM), однак значно частіше воно вживалося на початку ХХ ст.

Шпондерська – тітка пана Ангеліка. Неавтентична особова назва, яка не вживається в жодному з використаних джерел. Вона асоціюється з апелятивом *szponder* „м'ясо (корейка)”. Показово, що однойменне з апелятивом прізвище *Шпондер* зафіксоване в SNUP (498).

До несправжніх особових назв належать також *Конфітеор, Кітвасинська, Смітюшка, Шпондерська*. В'єх використовує їх із метою досягнення ефекту комізму, часто поєднуючи їх з контрастним іменем або з його гіпокористичним варіантом. Використання імен у

варіантах, які вживає В'єх, віддзеркалює стан передвоєнного іменування у Варшаві.

б) У повісті виступають також особи, які лише спорадично контактують із головними персонажами.

Чоловіки:

Адась Барський – працівник складального цеху. Прізвище засвідчено в SNUP (2555), SNWO (1263), а також у SEMOT і походить від назви міста Бар в Україні.

Дрождик – практикант в редакції. Прізвище подано в SNUP (274), SNWO (290) і в SEMOT. Воно є промовистим (тут недосвідчена особа). Під час окупації (уже в ранзі підпоручика) виступає під псевдонімом *Войтек*.

Ян – ординарець майора Кузьми і одночасно візник інженера.

Качоровський – знайомий пана Ангелика з далекої Праги. Прізвище зафіксоване в SNUP (5127), SNWO (4790) і SEMOT. Воно походить від апелятива *kaczor* („селезень”), який шляхом онімізації став відапелятивною власною назвою.

Кайтек – наймолодший (одинадцятирічний) солдат Варшавського повстання. Це демінутивний варіант імені *Кастан*. Промовисте ім'я, бо апелятив може стосуватися дитини.

Конрад Клос – редактор, згодом працівник МЗС (Міністерства закордонних справ), у Повстанні – прекрасний стрілець. Прізвище фіксується в SNUP (12193), SNWO (11372), а також у SEMOT і походить від загальної назви *kłos* („колос”), яка шляхом онімізації стала власною назвою (відапелятивною).

Ксаверій Палюшкевич, Юрек, Крись – колаборант із синами. Прізвище фіксується в SNUP (2698), SNWO (2661) і SEMOT.

Отець Яцек – капелан у час Варшавського повстання. Функціонально асоціюється з Ячком Соплицею.

Шрапнель-Гвіздальський – капітан. Особова назва несправжня, збуджує знання, відсилаючи до відчуття звука, який видають вибухи артилерії, зокрема шрапнелі. Цей антропонім виконує змістову функцію, характеризує особу за її заняттям.

Валерій Штехницький – несправжній професор. Прізвище неавтентичне, воно не зафіксоване ні в одному з використаних джерел. „Професором” став на одне післяобіддя Манюсь Китаєць. Це ім'я уподобав собі особисто В'єх, називаючи ним відомого персонажа своїх

фейлетонів – *Валерія Вонтробку* (пор. пол. *wątrobka* „печінка”). Носіями цього імені сьогодні є 942 поляки (SIM).

Андрій Загурський – кореспондент, редактор. Це прізвище засвідчене в SNUP(4073), SNWO (7040), а також у SEMOT. Найімовірніше воно походить від назви місцевості *Загора, Загір'я* (ETSNP).

Богумил Заливайко – несправжній інженер, прізвище це не автентичне, але промовисте. У використаних джерелах воно не зафіксоване. Натомість прізвище майора Кузьми, під яким скривається під виглядом інженера гідравлічного закладу засвідчене в SNUP (7107) і SNWO (6119). Обидва найменування стосуються тієї самої особи.

Особові назви іншомовного походження: *Містер Бікс, Пан Ганс Грушка, професор Калафоні* (псевдонім вуличного артиста). Характерними для постатей поза компанією є брак здрібно-пестливих форм (хіба що стосовно дитини чи практиканта як осіб неважливих), а також діалектних форм на *-щак*.

Жінки:

Дівця Піла – псевдонім вуличної артистки, яка з легкістю перегризає зубами чотирьохдоймові гвіздки (с. 104).

Ганя Костжев'янка (Ганна Костжева, псевдонім Кристина) – наречена редактора Андрія Загурського, зв'язкового і санітара під час Повстання. Прізвище зафіксоване в SNUP(11722), SNWO (10508) і SEMOT. У тексті найчастіше вживається у фамільярній формі з суфіксом *-аньк-а*. Прізвище утворено від апелятива пол. *kostrzewa* „костриця”(тобто бу'рян у збіжжі), який шляхом онімізації став власною відапелятивною назвою. Ім'я Ганна носить сьогодні 97081 полька, найпопулярнішим воно було у 50-х роках ХХ ст.; у тексті вживається у демінутивних варіантах: *Ганя, Ганка, Ганечка*.

Гожа Зося (бо живе на вулиці Гожій) – постать автентична.

Марта і Юльця – псевдоніми зв'язкових, справжніх імен і прізвищ їх не знаємо.

Нюня – дружина колаборанта Паллошкевича, повного імені її теж не знаємо.

Експресивну функцію можна вбачати у прізвищах *Піскорчак* (пол. *piskorz* „в'юн”), *Пігулощак* (пол. *pigula* „піплюля”), *Костжев'янка* (це єдина фамільярна форма серед прізвищ у цьому тексті), а також у гіпокористичних формах імен: *Адась, Юрек, Кишсь, Манюсь, М'єцьо, Стасек, Стасюхна, Вацусь, Сабця, Ганя, Ганечка, Ганка, Зося, Юльця,*

Нюня. Цю ж функцію виконує Знах. відм. множ. – *брати Піскорське*. У такий спосіб В'єх уводить персонажі до означеного соціуму. Саме тому вони є „своїми” в цьому середовищі.

3) Мешканці Козодубки з-під Кракова:

Чоловіки:

Ротер Мокробродський, граф. Це неавтентична особова назва і не вживається в жодному з використаних джерел. Походить від Мокрого Броду або, може, мокрої бороди, що викликає запланований В'єхом комічний ефект. Ім'я *Ротер* є рідкісним у польському суспільстві, його носять 860 чоловіків (до того ж 24 у формі *Роджер*), подаю за SIM, однак лише у В'єха вживається форма *Ровер*.

Ахіллес Мокробродський, предок роду (ім'я пов'язане з античною традицією), на нього покликаються у спогадах, подібно як Кшиштоф Мокробродський

Агенор Трестка, граф. Прізвище фіксується в SNUP(288), SNWO (194), але ім'я *Агенор* не вживається в жодному з використаних мною джерел.

Юліан, камердинер. Ім'я це сьогодні носить 34520 поляків (SIM).

Люлю Потоцький, інколи буває у Мокробродських. Прізвище зафіксоване в SNUP (2620), SNWO (5140), а також у SEMOT. Демінутивний варіант цього імені виводиться від Юліана або Юлія, але в SIM такий демінутив *Люлю* не зафіксований. Згадується також: *Морись Потоцький* (тобто Маврицій, виступає також як *Потоцчак з Яблонни*), син *Ґуця* тобто *Ґустава* (ім'я пов'язане з романтичною традицією). На увагу заслуговує тут родинна назва: *графи Потоцьке* (а не очікувана пол. *Потоцькі*, с. 176), з давньою кінцівкою Знах. відм. множ. – 'е.

Муштардинський, меценат. Прізвище несправжнє, не вживається в жодному з використаних джерел. Воно виводиться від апелятива *musztarda* “тірчиця”, з огляду на вічно скривлене обличчя юриста.

Жінки:

Каля Мокробродська, графиня, з дому баронів фон Буттенберг. Неавтентична особова назва, не зафіксована в жодному з використаних джерел.

Коли йдеться про найменування автохтонних мешканців Козодубок, то класово характеризуючу функцію виконує їх структура, тоді як зміст викликає певну асоціацію, що є ще одним джерелом комізму В'єха й збагачує експресію тексту. Нагадаємо, що як *Мокробродський*,

Муштардинський, так і *фон Буттенберг* не засвідчені у „Словнику прізвищ, уживаних у ХХІ ст.” Казимира Римута”, адже це неавтентичні особові назви. Тут маємо приклад пародійної модифікації автентичних назв (пор. автентичне родове прізвище *Козобродський* і неавтентичну особову назву *Мокробродський* у селі Козодубки), що є симптоматичним для джерел експресивності, які акумулюються в одній назві. У тексті вживаються також: *Ровер* замість *Рогер*, *Каляфонія* замість *Каля*, *Пестка* (пол. *pestka* „кісточка”) замість *Трестка* [Косиль 2005: 380]. У цьому бачимо експресивну функцію особових назв. Вона чітко виступає у гротескному руслі, який у В'єха реалізується не завжди до кінця уточненими принципами, бо маємо справу зі схрещенням комізму, гротеску, пародії, іронії. Вияви цієї течії можна знайти у розважальній літературі, а пізніше, наприклад, у Струга [Косиль: 379-381].

За зразком типових мазовецьких іменникових формацій з суфіксом -'ак вживаються у повісті антропоніми: *Піскорщак* (*Піскорський*), *Пігулощак* (*Пігуловський*), *Поточчак* (*Потоцький*). Оскільки варіанти *Піскорщак* і *Пігулощак*, що використовуються для називання відвідувачів „Кафе „Під Міногою”, не викликають застережень, то використання варіанту прізвища з -'ак для особи з вищих сфер вимагає коментаря. Причиною було відкриття гастрономічного закладу у Варшаві графом Потоцьким. Заняття, яким займався аристократ, ставило його (відповідно до ментальності людей із Запічка) серед „своїх”. Згідно з цим переконанням пан Ангелик намовляє графа Рогера Мокробродського (пана в Козодубках) відкрити заклад громадського харчування з роздрібною торгівлею в його палаці: чи графи Потоцькі дуже гірші від Мокробродських... А Поточчак з Яблонни, син Гуця, міг... на Мазовецькій вести гастрономічний заклад? (с. 176).

Прізвища на -'ак належать до найуживаніших польських словотворчо поширених прізвищ [Крея 2010: 70]. Утворені від них демінутивні деривати на -чак, -щак у процесі онімізації ставали пізніше прізвищами. Але в основі цього типу прізвищ найчастіше відображені імена, поширені суфіксом -ек або іменники чи прізвища на -ник (напр.: *Олійник* – *Олійничак*) та інші з фінальним -к, а значно рідше деривати на -ський, -цький, як у В'єха.

У тексті „Кафе „Під Міногою” виявляємо також прізвиська. Найчисельніше презентуються лайливі прізвиська на зразок: *нездара*,

брудота, недотепа, калікатура (карикатура) на качачих ногах, най-миморда. Спільною їх ознакою є можливість іменування як чоловіків, так і жінок (це є т.зв. експресивізми спільного роду). До прізвиськ належить також: *Шувак*³, тобто інакше негр *Джумбо Джонсон*, званий також в часи конспірації, коли ховався під прибраним жіночим, *Емалією Чорномордик*. Інші псевдоніми: *Залевайко, Кристина*.

Специфічні означення особам дає підприємець ритуальних послуг *Целестин Конфітеор*, напр.: *мала трієчка, сімка з подвійним окуттям* (бо власник кафе був багатий), *ебенова* (бо негр) *дев'ятка*. Числівники – це розмір трун, інші означення містять суб'єктивну оцінку відвідувачів кафе, яка стосується як різних їхніх фізичних ознак, так і фінансових можливостей. Лише раз один із персонажів (пан Ангелик) висловив протест проти такого називання: *перестань же до холеори на всіх ті свої демісезонні пальта приміряти!* (с. 9).

За таксономією А. Вільконя [Wilkoń: 83], особові назви мешканців Запічка, Старого Міста й інших частин Варшави, що вживаються в повісті В'єха, виконують різні функції: експресивну, локалізаційну і соціологічну. Усі вирізняє в'єхівська міська говірка. Адже численні діалектні риси власних назв функціонують у мовленні героїв, але тільки тих, хто походить із Запічка чи Старого Міста: *Манюсь Китаєць* лише два рази названий *Мар'яном, брати Піскорці* найчастіше виступають як *Піскорське* або *Піскорцаки, Мечислав Пігуловський* – то *М'єцьо Пігулоцак*. Здається також, що В'єх спеціально зловживав формами з пол. *-gie, -kie*⁴ (замість *-ge, -ke*): *Wawrzyniec Śmieciuszka sztuczną nogie odkręca i leci grzać panią Rypalskie... i znowuż panią Rypalskie nogą z wierzchu* (s.9). Наявність двох нормативних артикульованих носових голосних у фіналі, напевно, надавала б текстові занадто літературного, а тому замало „варшавського” характеру. Так висловлювалися пані, які нізачо мали компанію із Запічка. Крім того, діалектна вимова функціонувала у північно-західній і південно-східній частині Мазовецького воєводства типу (*kep, keszeń kelyszek, kedy* замість *kiep, kieszeń, kiedy*) і якраз при-

³ Шувак, сьгодні застаріла назва чорної пасти для взуття; також чорна фарба для вусів.

⁴ М'яка вимова приголосних *k, g* перед деназалізованим фінальним *e* є характерною ознакою для Мазовша.

зводила до гіпернормативного дотримування мовних правил, звідси, напевно, наявність серед власних назв форм на кшалт: *panią Rypalskie*.

Стилізація тексту, наявність у ньому різних функціональних відмінностей, зокрема діалектних, спричинені рядом позамовних відношень і будять пов'язані з ними семантичні асоціації [Jędrzejko: 67].

Б. В'єчоркевич про це писав так: „В'єх став творцем писемної столичної говірки, зумів з усного мовлення створити писемне мовлення... Сьогодні мова В'єха – це скарбниця звичаїв і оздоба його творчості” [Wieczorkiewicz: 1-4]. Доробок В'єха – це 6 збірок, які були надруковані перед війною: „Znakim tego 1936”; „Wysoka eksmisjo!” і „W ząbek czasany 1937”; „Syrena w sztywniaku”; „Ja panu pokaże! 1938”; „Piecyk i S-ka 1939”. Після війни вийшло друком 12 томів фейлетонів В'єха.

У сучасній Варшаві є лише окремі особи, які користуються мовою В'єха, бо справжні варшав'яни загинули під час окупації і Варшавського повстання або ж виїхали... Нова Варшава – це вже інший світ.

У повісті „Кафе „Під Міногою” образ Варшави з її специфічним настроєм і мешканцями – під гітлерівською окупацією і в ранньому післявоєнному періоді – є ностальгічним. Варшава В'єха під час окупації є зібраною, відповідальною, збунтованою проти загарбників, а інформатори поліції, фольксдойче, зрадники – не є чисельними. Герої „Кафе „Під Міногою” мають на своєму сумлінні різні грішки, наприклад: спроби знайти скарб та шляхи нелегального збагачення, однак В'єх дуже їх любить, мало того, спонукує читачів симпатизувати своїм героям. Цьому сприяють використані ним особові назви, нерідко з використанням гумористичного контрасту. Менш лагідно В'єх характеризує аристократію з Козодубок з-під Кракова; тут його засоби комізму викликають дещо іронічний сміх.

Варшава післявоєнна, уже не така ділова, як у В'єха, а якраз навпаки, повна осіб, спраглих спокою за будь-яку ціну, забіганих за копійкою, як мурашки, що тримаються здалека від клопотів, часто надто боязливих. Безсилля суспільства і виконавчої влади стосовно сплеску хуліганства, а нині також – злочинності викликає зіставлення емоцій тоді і сьогодні.

У В'єха простежуємо акумуляцію різних функцій особових назв, напр.: *Піскорчак* – це своя людина (експресивна), із Запічка (локалізаційна), з люмпенпролетаріату – соціологічна. У повісті автор використовує насамперед міметичні (схожі) антропоніми з локалізаційною щодо середовища функцією: персонажі з люмпенпролетаріату мають відапеллятивні прізвиська (*Ангелик, Капелан, Ручка, Мавпа, Каралюх*), частими є прізвиська у функції прізвиськ або замість них (*Китаєць, Чорномордик*), натомість особи з іншого середовища є малочисельні і мають історично вмотивовані прізвиська на *-ський, -ська* (*Загурський*).

Використані В'єхом відапеллятивні прізвиська сьогодні не є особливо популярними, про що свідчить кількість їх вживання. До групи, яка включає до 500 носіїв, належать: *Ангелик, Капелан, Мавпа, Дрожджик, Пізуловський, Рибальська, Каралюх, Залевайко*. Вищу частотність, до 5 тисяч носіїв, належать *Піскорський, Пицолковська, Фіалка, Ручка, Палюшкевич*. Найвищою є частотність прізвиськ *Костжева, Кузьма, Клоп*, що є доказом уміння В'єха побудувати онімічну систему твору з особливим урахуванням експонування стилістичного контрасту імені і прізвиська як джерел комізму або також експресивної функції онімів, що реалізується в демінутивних і гіпокористичних їх формах. Автентичне аристократичне прізвисько вжито лише один раз (*Потоцький*), натомість неавтентичних є більше (*Мокробродський, фон Буттенберг*). Серед особових жіночих назв ужито лише одну фамільярну форму (*Костжев'янка*) і чотири маритонімі – *Ангелкова, Фіалкова, Каралюхова, Янова* (остання утворена від імені чоловіка).

ЛІТЕРАТУРА

Buttler: Buttler D. *Polski dowcip językowy*, Warszawa, 1968.

Јędrzejko: Јędrzejko E. *Strategia tekstotwórcza a gry językowe w literackich nazwach własnych*, [w:] *Gry w języku, literaturze i kulturze*, pod red. E. Јędrzejko і U. Żydek-Bednarczuk, Warszawa, 1997, s. 65-76.

Kosyl: Kosyl Cz. *Nazwy własne w literaturze pięknej*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, Warszawa-Kraków, 1998, s. 363-387.

Kreja: Kreja B. *Słownictwo polskich nazwisk*, Kraków 2001.

Leszczyński: Leszczyński Z., *Uwagi o nazwach własnych u Wiecha*, „Roczniki Humanistyczne”, t. 41, z. 6, Lublin, 1993, s. 53-68.

Literatura polska, przewodnik encyklopedyczny, Warszawa: PWN, 1989, wyd. V.

Onomastyka literacka, pod red. M. Biolik, Olsztyn, 1993.

Polskie nazwy własne. Encyklopedia, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, Warszawa-Kraków 1998.

Rymut: Rymut K. *Onomastyka literacka a inne dziedziny badań nazewniczych* [w]: *Onomastyka literacka*, pod red. M. Biolik, Olsztyn, 1993, s. 15-19.

Sarnowska: Sarnowska I. *Nazewnictwo w wybranych powieściach A. Dygasińskiego*, [w:] „*Onomastica*” r. XXII, 1977, s. 201 -232.

Słowiańska onomastyka. Encyklopedia, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko i A. Cieślukowej przy współudziale J. Dumy, t. 1-2, Warszawa-Kraków, 2002-2003.

Wiech. *Cafe „Pod Minogą”*, Książka i Wiedza, 1991.

Wiech. *Koszerny Kozak czyli opowiadania żydowskie*. Wybrał i posłowiem opatrzył Robert Stiller, Warszawa: Wema, 1990.

Wieczorkiewicz: Wieczorkiewicz B. *Słownik gwary warszawskiej XIX w.*, Warszawa, 1966.

Wilkoń: Wilkoń A. *Nazewnictwo w utworach Stefana Żeromskiego*, Wrocław, 1970.

Wolnicz-Pawłowska, Szulowska: Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W. *Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich*, Warszawa, 1998.

Współczesny język polski, pod red. J. Bartmińskiego, Lublin, 2001.

Wykaz skrótów słowników

ETSNP – *Nazwiska Polaków. Słownik etymologiczno-historyczny*, Rymut K., Kraków, t. 1. 1999; t. 2. 2001.

PSWP – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 1-50, Poznań, 1994-2005.

SEMOT – *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, red. A. Cieślukowa, M. Malec i K. Rymut, Kraków, 1995-2000; część 3; *Odmiejscowe nazwy osobowe*, oprac. Z. Kaleta przy współudziale E. Supranowicz i J. Szymowej.

SIM – *Słownik imion*, Grzenia J., Warszawa, 2004.

SJPD – *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, t. 1-10, Warszawa, 1958-1969.

SNUP – *Słownik nazwisk używanych w Polsce na początku XXI wieku*, K. Rymut, Kraków, 2003.

SNWO – *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, K. Rymut, t. 1-10, Kraków, 1992-1994.

SW – *Słownik języka polskiego*, pod red. Karłowicza, Kryńskiego i Niedźwiedzkiego, t. 1-8, Warszawa, 1900-1927.

Anna Dombrowska-Kaminska. Anthroponyms in warsaw novels by Stefan Wiechecki „Cafe „Pod Minogą”

The proper names in warsaw novels „Cafe „Pod Minogą” by Stefan Wiechecki. The article contains a description of over 80 proper names. There exist feature of specific names used to be adapted in the novels, like elements of Warsaw dialect in literary onomastics. The analyzed anthroponyms also show the derivation process. Moreover dialectal lexis provides information about semantics. It often reflects expressive appellative structures (i.e. cwaniak – Pigułoszczak).

Key words: proper names, literary onomastics.

УДК 811.161.2'37

Наталія Колесник (Чернівці)

ТРАДИЦІЇ ВИВЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРНИХ ОНІМІВ У СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

У статті розглянуто праці відомих науковців, викладачів славістичних дисциплін ХІХ ст., присвячені дослідженню народнопоетичної творчості. Проаналізовано основні підходи учених-славістів цього періоду до вивчення власних назв, засвідчених текстами фольклору, в контексті загальнослов'янських студій фольклорної ономастики.

Ключові слова: славістика, фольклор, фольклорна ономастика, фольклорна власна назва.

Кінець ХХ ст. був позначений доволі відчутним поживанням досліджень з фольклорної ономастики у більшості слов'янських лінгвістик. Але на межі першого і другого десятиліть ХХІ ст. ономастичні дослідження на матеріалі фольклору становлять такий собі конгломерат різних за часом постановки і навіть належністю до різних галузей лінгвістики (і не тільки лінгвістики) прийомів і підходів вивчення без того об'єднавчого стержня, який засвідчив би їх самодостатність і методологічну цілісність. Гадаємо, рух уперед неможливий без чіткого усвідомлення того шляху, який пройшли студії,